

ТЕРНОПЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ЯВОРСЬКА ЛЮДМИЛА ГЕННАДІЇВНА

УДК 371.035.9

**ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО
ЖИТТЯ В США**

13.00.07 – теорія і методика виховання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

ТЕРНОПЛЬ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:	доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України КРАВЕЦЬ Володимир Петрович Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, ректор.
Офіційні опоненти:	доктор педагогічних наук, професор ЦОКУР Ольга Степанівна Одеський національний університет імені І.І.Мечнікова, кафедра педагогіки, завідувач кафедри; м. Одеса; кандидат педагогічних наук, доцент ГЛАВАЦЬКА Ольга Леонідівна Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи, доцент; м. Тернопіль.

Захист відбудеться 22 червня 2007 р. о 12⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою:

46027 м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027 м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2.

Автореферат розіслано 22 травня 2007 р.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради	Чайка В.М.
--	-------------------

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Процеси деформації та соціальної корозії, що виникли в середовищі українського суспільства, зумовили глибоку демографічну кризу, нестабільність подружніх взаємин, зниження порога ініціації статевого життя, зростання шлюбного віку населення, збільшення кількості хворих на СНІД та інші захворювання, що передаються статевим шляхом. Майбутнє інституту сім'ї значною мірою залежить від молоді. Вона визначатиме його з огляду на сформовані уявлення, погляди та переконання. Це актуалізує питання її підготовки до вступу у шлюб як невід'ємної складової системи виховання підростаючого покоління та гаранту послаблення негативних соціальних тенденцій. Підтримка молоді повинна ґрунтуватися не на вирішенні проблем за неї, а на створенні можливостей долати їх власними силами в межах суспільно придатних моделей поведінки.

В Україні ще не розроблена національна концепція підготовки до сімейного життя. Недостатньою є забезпеченість цього процесу науково обґрунтованими рекомендаціями та методичними розробками практичної роботи з молоддю. Ще гостріше стоїть проблема невиправданого дистанціювання українських закладів освіти від вирішення контекстної проблеми.

Порівняльний аналіз становища сучасної української та американської сім'ї дав змогу виділити спільні для обох країн функціональні індикатори, що актуалізують проблему підготовки молоді до сімейного життя: зменшення кількості зареєстрованих шлюбів, високі сумарні показники кількості розлучень, низький рівень народжуваності, інтенсифікація смертності населення, збільшення кількості неповних сімей, трансформація моделей сексуальної поведінки молоді тощо. Ідентичність проблем в обох країнах та пріоритетних установок на їх подолання й попередження наближує зарубіжну систему до вітчизняних реалій, що актуалізує об'єктивне вивчення й творче перенесення окремих її надбань на вітчизняний ґрунт. Виокремленні перспективні ідеї досвіду США, де впродовж тривалого періоду формувалася полівекторна система підготовки молоді до сімейного життя, можна застосовувати для втілення в життя актуальних завдань вітчизняної теорії та практики виховання підростаючого покоління.

У дослідженнях вітчизняних науковців знайшли своє відображення різні аспекти проблеми підготовки молоді до сімейного життя: статеve виховання та просвіта учнівської молоді (В.Беспалько, Ю.Бжиська, О.Василенко, О.Главацька, П.Дроб'язко, О.Коган, С.Колосовський, К.Корсак, Г.Корчова, В.Кравець, К.Кравченко, Н.Максимовська, М.Фіцула, І.Чубучна); формування в учнівській молоді мотивації здорового способу життя (Л.Животовська, В.Кравець, С.Страшко); розвиток культури здоров'я та медичної грамотності школярів (В.Горащук, О.Драган, М.Зубалій, О.Леонов, О.Мельник, Ю.Півченко); гендерне виховання юнаків та дівчат (С.Вихор, Т.Говорун, О.Кікінежді, О.Цокур); соціальна зрілість та

шляхи формування життєвих компетенцій молоді (О.Безкоровайна, О.Бурим, О.Галус, О.Жгут, О.Заболотна, Н.Лавриченко, О.Поліщук, В.Радул, О.Середюк, С.Ситнікова, Л.Юзефик); формування економічної культури учнів (О.Будник, О.Варецька, Б.Дратвер, Р.Кандиба, О.Куріпко, Я.Матвісів, А.Нісімчук, Н.Постольська, О.Шпак); виховання загальнолюдських цінностей, свідомої дисципліни та культури поведінки (І.Іванюк, С.Кириленко, І.Корнієнко, Т.Мамехіна, М.Синькевич, О.Сухомлинська, В.Хмель, К.Чорна, А.Шемшуріна); формування гуманістично спрямованої особистості підлітка (І.Бех, О.Лавроненко, О.Пархоменко, А.Степанюк, О.Столяренко); розвиток творчого потенціалу та естетичного смаку учнівської молоді (І.Андрущенко, Д.Барабоха, Н.Горбенко, Л.Калініна, І.Пацалюк) тощо.

Помітний доробок у галузі підготовки молоді до сімейного життя належить таким американським ученим, як Маргарет Аркус (Margaret E. Arcus), Джоел Мосс (J. Joel Moss), Лейн Пауелл (Lane H. Powell), Дон Кессиді (Dawn Cassidy) та Джон Розмонд (John Rosemond). Теоретичне обґрунтування сучасних тенденцій дошлюбної підготовки американських юнаків та дівчат здійснене в працях Д.Мейса (Mace), Д.Олсона (Olson), Б.Дефо-Вайтхед (Defoe-Whitehead), Д.Попено (Popene), К.Джонсона (Johnsons), А.Петерсон (Peterson), В.Догерті (Doherty), В.Годдард (Goddard). Оцінка ефективності запровадження в систему освіти шкільних навчальних програм зі статевого виховання молоді стала предметом дослідження Д.Кірбі (Kirby), К.Брюса (Bruess), Х.Менлі (Manley), Ф.Пайрона (Pirone), К.Дейвіса (Davis), В.Ярбера (Yarber), Дж.Брока (Brock), Р.Бізлі (Beazly). Специфіка американської системи прокреативної підготовки молодого покоління висвітлена в працях Н.Картера (Carter), Л.Вендерсмана (Wandersman), Д.Баумрінд (Baumrind), П.Мура (Moor), А.Робіна (Robin), К.Норріса (Norris), Д.Вільямса (Williams).

На пострадянському просторі окремі аспекти американської системи підготовки молоді до сімейного життя вивчали: В.Кравець (сексуальна освіта, гендерне виховання та дошлюбна підготовка молоді в американській педагогічній теорії та шкільній практиці); М.Самарець (статеве виховання дітей та молоді в США); Н.Нурієва (морально-статеве виховання в школах США); В.Жуковський (морально-етичне виховання в американській школі); Я.Бельмаз (моральне виховання підлітків у загальноосвітніх школах США).

Результати аналізу наукових джерел свідчать, що проблема підготовки молоді до сімейного життя в США не була предметом цілісного педагогічного дослідження. Виявлення й творче використання ідей американського досвіду сприятиме теоретико-методологічному обґрунтуванню положень національної концепції підготовки молоді до сімейного життя та переходу її на вищий, якісно відмінний рівень.

Актуалізують дослідження наявні суперечності між:

- гострою демографічною кризою та несформованими репродуктивними установками учнівської молоді;

- загрозою епідемії ВІЛ/СНІД та низьким рівнем сексуальної культури молоді;
- несформованими життєвими цінностями, поглядами та переконаннями молодого покоління та домінуючими суспільними ідеалами й стереотипами поведінки;
- соціальним замовленням на дошлюбну підготовку молоді та відсутністю належного навчально-методичного забезпечення цього процесу.

Враховуючи назрілу необхідність розробки національної концепції підготовки молоді до сімейного життя та відсутність у країні порівняльних досліджень досвіду Сполучених Штатів Америки, для дисертаційного дослідження обрано тему „Підготовка молоді до сімейного життя в США”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках державного замовлення Міністерства освіти і науки України Тернопільському національному педагогічному університету імені Володимира Гнатюка на тему „Гендерна соціалізація дитини та виховання гендерної рівності дітей та юнацтва” (державний реєстраційний номер 01034U003119). Тему наукового дослідження затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол №7 від 2.03.2004р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол №9 від 28.11.2006р.).

Об'єкт дослідження – теорія і практика підготовки учнівської молоді до сімейного життя в Сполучених Штатах Америки.

Предмет дослідження – етапи становлення, основні напрямки, зміст і методи підготовки учнівської молоді до сімейного життя в США.

Мета дослідження – виокремити та проаналізувати позитивні надбання американського досвіду підготовки до сімейного життя з перспективою використання його прогресивних ідей у вітчизняній системі виховання молоді.

Відповідно до предмета і мети дослідження було сформульовано такі **завдання**:

1. Визначити на основі аналізу науково-педагогічної літератури генезу поняття „підготовка до сімейного життя” та охарактеризувати етапи становлення й розвитку американської системи підготовки молоді до сімейного життя.

2. Дослідити зміст та специфіку сучасного етапу розвитку американської системи підготовки молоді до сімейного життя.

3. Охарактеризувати напрямки, принципи та методи підготовки молоді до сімейного життя в США.

4. Виокремити перспективи реалізації ідей американської системи у вітчизняній педагогічній практиці підготовки до сімейного життя.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять загальні положення теорії наукового пізнання про взаємозалежність та взаємозумовленість явищ об'єктивної дійсності, про єдність теорії та практики; принципи цілісності та системності виховання, врахування вікових та індивідуальних особливостей школярів, органічної єдності навчально-виховного процесу; ідеї всебічного,

гармонійного та особистісно орієнтованого виховання учнівської молоді (адаптованість до рівнів та особливостей розвитку й підготовки вихованців); історичний, логіко-гносеологічний, структурно-функціональний підходи до аналізу освітніх явищ, які забезпечують їх системний та системно-генетичний аналіз.

Вирішення поставлених завдань та досягнення загальної мети забезпечує сукупність емпіричних і теоретичних **методів**, використаних у дисертаційному дослідженні, зокрема:

- *аналіз, конкретизація й систематизація* джерел та матеріалів досліджень з наступним *синтезом* його результатів у цілісну систему;

- логіко-гносеологічний аналіз емпіричних даних, що базувався на: *індуктивному методі*, який забезпечив можливість виявити основні етапи еволюції системи підготовки молодого покоління до сімейного життя в США та ціннісні орієнтири кожного із них; *дедуктивному методі*, який сприяв дослідженню специфіки прояву загальних тенденцій на окремих етапах історичного розвитку американського суспільства та навчально-виховної практики зарубіжної школи; *традуктивному методі*, який дав підстави для порівняння сучасного стану функціонування інституту сім'ї та шлюбу в Україні й США та виокремлення спільних для обох країн тенденцій, що наближають зарубіжний досвід до вітчизняних реалій, актуалізують його вивчення й творче використання;

- системний та системно-генетичний підходи, що забезпечувалися єдністю *методу сходження від конкретного до абстрактного*, який сприяв виділенню основних напрямків, змісту, методів та інституційних особливостей зарубіжної системи, а також *методу сходження від абстрактного до конкретного*, який забезпечив системне бачення навчально-виховного процесу в американській школі;

- опрацювання даних офіційної статистики й результатів останніх соціологічних опитувань, які розкривають специфіку функціонування інституту американської сім'ї та місце молодіжної політики в системі пріоритетів суспільного розвитку країни, що базувалося на використанні *методів порівняння, класифікації, узагальнення та умовиводу за аналогією*.

Джерельна база дослідження містить статистичні дані про становище сімей та молоді в США; документи Американської Національної ради з питань сімейних взаємин (ANCFR), Національного проекту з питань шлюбу (NMP), Національної коаліції на підтримку статевого виховання (NCSSE), Національної Ради з питань статевого здоров'я підлітків (NCASH), Національної мережі з питань підготовки до батьківства (National Parenting Project), Корпорації з розвитку сімейних ресурсів (Family Resource Corporation); програми американських шкільних курсів з підготовки молоді до сімейного життя; матеріали зарубіжних та вітчизняних періодичних видань, праці американських науковців та педагогів з окремих аспектів контекстної проблеми.

Організація дослідження. Дослідження проводилось у 2003-2006 роках й умовно поділено на три етапи науково-педагогічного пошуку.

На першому етапі (2003-2004 рр.) вивчено стан дослідження проблеми в теоретичному й практичному аспектах. Визначено об'єкт, предмет, мету та завдання наукового дослідження. Розпочато формування джерельної бази.

На другому етапі (2004-2005 рр.) розширено джерельну базу дослідження, проаналізовано першоджерела та теоретичні праці зарубіжних науковців і педагогів з обраної теми. Досліджено сутність і специфіку процесу становлення американської системи підготовки до сімейного життя та визначено ціннісні орієнтири кожного історичного етапу. Охарактеризовано зміст, напрямки, принципи та методи підготовки американської молоді до сімейного життя на сучасному етапі.

На третьому етапі (2005-2006 рр.) визначено прогресивні ідеї американського досвіду виховання майбутнього сім'янина та розроблено методики їх творчого перенесення на національний ґрунт. Проведено узагальнення кінцевих результатів дослідження.

Наукова новизна та теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у тому, що:

- *вперше визначено* специфіку американського досвіду підготовки молоді до сімейного життя, виокремлено його прогресивні ідеї та розроблено методичний інструментарій їх творчого перенесення на національний ґрунт;
- *охарактеризовано* етапи еволюції та основні напрямки сучасної американської системи підготовки молоді до сімейного життя: дошлюбна підготовка, статеве виховання, відповідальне батьківство;
- *конкретизовано* змістові компоненти (соціальна підготовка, психологічна підготовка, сексуально-інтимна підготовка, менеджмент сімейних ресурсів, прокреативна підготовка, юридична підготовка, етична підготовка) та основоположні принципи теорії і практики підготовки молоді до сімейного життя в США;
- *розширено й уточнено* шляхи імплементації методів і прийомів виховання майбутнього сім'янина (імітація, прогнозування, приклад, дискусія, проекти, сімейна біографія, доручення, аналогія, створення виховних ситуацій, змагання, інтерв'ю, ситуація вільного вибору, особистий щоденник, асоціація).

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані в навчально-виховному процесі вищих та середніх навчальних закладів під час читання лекцій, написання підручників, навчальних посібників, розробки лекційних курсів, спецкурсів, спецсеминарів та навчально-методичної літератури з історії та теорії педагогіки, порівняльної педагогіки, підготовки до сімейного життя. Розроблені методики реалізації позитивних надбань американського досвіду в вітчизняній практиці сприятимуть вдосконаленню системи виховання в національній школі та формуванню національної концепції підготовки молоді до сімейного життя.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорено та схвалено на IV Міжнародній науково-

практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених „Шевченківська весна. Сучасний стан науки: досягнення, проблеми та перспективи розвитку” (м. Київ, 2-3 березня 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Соціалізація особистості в умовах системних змін: теоретичні та прикладні проблеми” (м. Київ, 20 березня 2006 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції „Ідеї, реалії і перспективи освітніх інновацій: філософія, психологія, методика” (м. Суми, 20-21 квітня 2006 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції „Соціальна робота і сучасність: теорія та практика” (м. Київ, 18-19 травня 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Національна система освіти та виховання в Україні: історія, теорія, практика” (м. Київ, 24-26 травня 2006 р.); Четвертих Ірпінських міжнародних педагогічних читаннях „Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти” (м. Ірпінь, 25-26 травня 2006 р.); Міжнародній науково-методичній конференції „Формування мотивації здорового способу життя та профілактика ВІЛ/СНІДу засобами освіти” (м. Київ, 20-21 червня 2006 р.); II Всеукраїнській науковій конференції студентів та молодих учених „Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації” (м. Тернопіль, 7 листопада 2006 р.).

Результати дослідження апробовані й впроваджені у практику діяльності Тернопільського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (довідка №766 від 15.11.2006р.), у навчально-виховний процес Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського (довідка №3021 від 14.05.2007р.), Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського (довідка №10/441 від 11.05.2007р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка (довідка № 410-33/03 від 16.05.2007р.).

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічним обґрунтуванням вихідних теоретичних положень наукового пошуку, застосуванням комплексу методів, що доповнюють один одного та є адекватними об'єкту, предмету, меті й завданням дослідження, логіко-системним аналізом теоретичних праць.

Публікації. За темою дисертації опубліковано 10 наукових праць, із них 5 надруковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України, тези конференцій та навчально-методичний посібник.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (282 найменування, із них 189 – іноземною мовою) та додатків. Робота містить 4 таблиці, 4 діаграми та 1 рисунок. Загальний обсяг дисертації становить 207 сторінок, основний зміст викладено на 160 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, вибір теми дослідження й аргументовано його хронологічні межі; визначено об'єкт, предмет, мету й завдання роботи; охарактеризовано методологію й використані методи дослідження; подано джерельну базу дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення; відображено апробацію та вірогідність результатів дослідження.

У **першому розділі** дисертації – „**Підготовка учнівської молоді до сімейного життя як соціально-педагогічна проблема**” – проаналізовано спільні для України та США фактори актуалізації проблеми підготовки молоді до сімейного життя; висвітлено генезу поняття „підготовка до сімейного життя”, особливості становлення досліджуваного феномену як об'єкта американської освітньої системи; досліджено зміст та основні принципи сучасної системи підготовки молоді до сімейного життя в США.

Мета американської системи підготовки молоді до сімейного життя на сучасному етапі – забезпечити засвоєння теоретичних знань та розвиток практичних умінь і навичок для набуття чи збагачення досвіду сімейного життя. У 1985 році фахівцями Національної ради з питань сімейних взаємин (National Council on Family Relations) була розроблена та затверджена національна концепція підготовки молоді до сімейного життя, що включає такі *змістові компоненти*, як соціальна, психологічна, сексуально-інтимна, прокреативна, юридична, етична підготовка та менеджмент сімейних ресурсів.

Соціальна підготовка формує поняття інституту сім'ї і шлюбу в контексті їх взаємозв'язку з політичною, освітньою, релігійною та професійною системами, розкриває специфіку демографічних та економічних процесів, розподілу світових ресурсів, взаємозв'язку сімейного життя і професійної діяльності. Змістовий компонент виховує відповідальне ставлення до сімейних і громадських обов'язків, стимулює у школярів прагнення допомагати та підтримувати сім'ї з особливими потребами чи проблемами, акцентує увагу на вирішальній ролі освіти у визначенні життєвого шляху людини.

Психологічний аспект підготовки молоді до сімейного життя аналізує етапи формування й розвитку сім'ї, основні типи сімей та критерії їх класифікації, фактори впливу на подружні взаємини та причини й шляхи подолання сімейних криз. Змістовий компонент визначає цінність кохання й відданості, самоповаги й поваги до особистості партнера, саморозвитку та підтримки розвитку партнера. У школярів формують навички прийняття зважених рішень й вміння віднаходити нестандартні шляхи вирішення конфліктних ситуацій.

Сексуально-інтимна підготовка зосереджена на типах розвитку організму людини та їх взаємодії, змінах організму в процесі старіння, факторах, що визначають його індивідуальні особливості, та ключових аспектах здоров'я, репродуктивній фізіології та її біологічних детермінантах, статевій поведінці та сексуальних реакціях, контрацепції та захворюваннях, що передаються статевим

шляхом. Основні завдання зведені до формування вміння піклуватися про особисте здоров'я та здоров'я всіх членів родини, приймати з сексуальним партнером спільні рішення з питань статевого життя, обговорювати вибір моделі сексуальної поведінки, відповідально ставитися до наслідків власних дій і вчинків партнера, протистояти тиску оточення до ініціації статевого життя.

Менеджмент сімейних ресурсів висвітлює механізми витрат енергії людиною, типи ресурсів, шляхи їх нагромадження, розподілу й використання для задоволення потреб та вплив соціального оточення на ці процеси. До основних завдань змістового компонента віднесено формування навичок фінансового планування, визначення короточасних і довготривалих цілей, оптимального розподілу часу для роботи, навчання та відпочинку, раціонального використання особистих ресурсів, визначення індивідуальних кар'єрних перспектив. Структурним елементом змістового компоненту є практичні настанови щодо облаштування помешкання, приготування кулінарних страв та пошиття одягу.

Фундамент *прокреативної підготовки* учнівської молоді до сімейного життя утворюють знання про вікові етапи розвитку дітей, базові стилі їх виховання та спілкування з ними, правила догляду за дітьми різного віку та правила побудови безпечного середовища, що стимулює їх розвиток. Акцент у формуванні навичок відповідального батьківства зроблено на розвитку вміння задовольняти потреби дитини та усвідомлено сприймати винагороди й вимоги батьківства. Змістовий компонент розкриває цінність емпатії як основи здатності до піклування й догляду за іншими та формує в молоді переконання про те, що відповідальне батьківство – це праця 24 години на добу.

Завдання *юридичної підготовки* школярів до шлюбу полягає у визначенні правового статусу сім'ї та засвоєнні основ шлюбно-сімейного законодавства (правове оформлення шлюбу, розлучення, усиновлення, захисту дітей і їх прав). Педагог розкриває специфіку державного регулювання інституту сім'ї (оподаткування, соціальне страхування, економічна підтримка), цінність громадянських прав людини та правового захисту членів родини, виховує повагу до букви закону. Практичний аспект змістового компонента утворюють уміння школярів аргументовано відстоювати власні юридичні права та права членів родини, виконувати задекларовані правовими актами обов'язки громадянина та сім'янина.

Заключний змістовий компонент американської системи підготовки молоді до сімейного життя – *етична підготовка* – розкриває характер та якість соціальної поведінки людини. Школярі досліджують процеси формування цінностей та їх різноманітність в сучасному суспільстві, основні ідеології та соціальні наслідки життєвого вибору, етику професійної діяльності та етичні принципи як різновид цінностей, що спрямовують поведінку людини. Основні завдання змістового компонента зведено до розвитку індивідуального етичного коду вихованців, збагачення їх духовного світу, розширення індивідуальної автономії та соціальної відповідальності.

Єдність змістових компонентів системи підготовки молоді до сімейного життя в США забезпечують такі *принципи*. Американські педагоги обґрунтовують взаємозв'язок та наступність трьох ступенів формування готовності до сімейного життя. Школярам подають ґрунтовні теоретичні знання з питань шлюбу та сімейного життя, які є своєрідним фундаментом для двох наступних етапів. На другому етапі – розвивають і вдосконалюють практичні вміння і навички використання набутих знань. На третьому – формують систему життєвих цінностей та переконань учнівської молоді. Стимулює інтерес до вивчення предмета принцип врахування потреб молоді та її попереднього життєвого досвіду. Профілактика й подолання негативних суспільних процесів досягається впровадженням принципу актуальності набутих знань, умінь та навичок. Реалізуючи принцип демократизації, американські програми зі статевого виховання молоді пропагують два варіанти поведінки: або утримання від ініціації статевого життя, або використання контрацептивів. Багатий досвід співпраці закладів освіти та батьків школярів забезпечує єдність і цілісність виховного процесу в США. Принцип гуманізації виховання забезпечує формування в молоді культури піклування. Для виконання переважної більшості практичних завдань чи обговорення складних аспектів школярів об'єднують у мікрогрупи, що формують навички роботи з партнером, стимулюють відвертість та щирість висловлювань. Акцент на практичному застосуванні отриманих знань визначає динамічність навчального матеріалу американських програм із підготовки молоді до сімейного життя.

Дослідженням виявлено *специфічні риси* американської системи підготовки до сімейного життя. В країні відсутня навчальна програма, що містить усі вищезазначені змістові компоненти. Натомість у різних штатах паралельно функціонує широкий спектр навчальних програм, що вирізняються своїми цілями, способами донесення інформації та зорієнтованістю на конкретну аудиторію учасників. Жодна американська навчальна програма з підготовки до сімейного життя не є загальнообов'язковою. Усі вони пропонуються на вибір серед інших шкільних предметів. Педагог має право вибору навчального курсу для своїх учнів та внесення у нього власних коректив. Єдиним винятком є штат Флорида, де випускний іспит з основ підготовки до сімейного життя є обов'язковим для усіх школярів. Проте навіть у цьому штаті вчителі самостійно обирають для своїх школярів навчальний курс, що обґрунтовує характерний для американського суспільства примат демократії та свободи вибору.

Складність і неоднозначність питань шлюбно-сімейних взаємин та зорієнтованість даної сфери на майбутнє визначає існування в країні широкого спектра наукових ідей та підходів до формування готовності молоді до сімейного життя. Один із відомих американських практиків дошлюбної підготовки Девід Мейс акцентує увагу на вмінні диференціювати „навчання для знань” та „навчання для життя”. Науковець доводить необхідність переходу учасників навчальної програми від фактичних знань до формування моделей поведінки. На думку Кетрін Дарлінг,

особисті відчуття, мотиви й цінності реципієнта є ключовими компонентами навчального процесу. Головне завдання викладача курсу підготовки до сімейного життя вона вбачає в аналізі, вивченні та визначенні індивідуальних пріоритетів кожного учасника програми як засобу формування його життєвих цінностей та переконань. На вагомій ролі встановлення довіри та взаєморозуміння як невід’ємних компонентів ефективної взаємодії викладача з аудиторією наголошує науковець Річард Хаджем. Учений Веліс Сатір зосереджує увагу на уникненні при спілкуванні чотирьох бар’єрів, які утруднюють виховання уважного слухача: мовний бар’єр, зоровий бар’єр, бар’єр страху та захисту, бар’єр відсутності спільної мети. Обґрунтовуючи вплив індивідуальних очікувань на наші судження та оцінки, науковець Стівен Ковей стверджує необхідність розвитку в молоді вміння первісно зрозуміти іншу людину і лише тоді намагатися, щоб зрозуміли тебе. Предметом наукового пошуку Лейн Пауел, Дон Кессиді, Кетрін Дарлінг, Грегорі Брока та Вільяма Догерті є особистість викладача основ підготовки до сімейного життя.

Незважаючи на різноманіття наукових підходів та відсутність федеральної навчальної програми з підготовки учнівської молоді до сімейного життя, дана сфера є одним із актуальних напрямків молодіжної політики уряду США.

У другому розділі дисертації – „Американська система підготовки до сімейного життя та можливості впровадження її ідей у практику вітчизняної школи” – подано аналіз трьох напрямків зарубіжної системи, конкретизовано позитивні надбання американського досвіду та розроблено методичний інструментарій їх впровадження у вітчизняну систему виховання.

Готуючи молодь до сімейного життя, американська школа зосереджує увагу на підготовці до шлюбу, статевому вихованні та підготовці до відповідального батьківства (Див. *Рисунок 1*). Метою дошлюбної підготовки є засвоєння сукупності теоретичних знань про шлюб та інтимні взаємини з подальшим формуванням практичних умінь і навичок їх застосування. В країні паралельно функціонує два типи навчальних програм із дошлюбної підготовки молоді: навчальні курси, в основу яких покладено кращі зразки світової літератури, що формують моделі поведінки учнів шляхом наслідування дій і вчинків літературних героїв, та програми, спрямовані на розвиток необхідних у майбутньому практичних умінь і навичок сімейного життя. Автори програм першого типу переконані, що сюжетні історії та оповідання запам’ятовуються учнями значно краще, ніж цифри статистики. Ініціатори програм другого типу доводять, що в абстрактних зразках поведінки можна виділити складові елементи, проаналізувати їх та донести до учнів. У розділі подано аналіз таких американських навчальних програм із дошлюбної підготовки: „Мистецтво кохати” („The Art of Loving Well”), „Зв’язки: взаємини та шлюб” („Connections: Relationships and Marriage”), „Будуємо стосунки” („Building Relationships”), „Партнери” („Partners”), „Основи кулінарії” („Principles of Food Preparation”), „Технології дизайну” („Interior Design Technology”), „Основи крою та шиття” („Principles of Clothing Construction”) та „Шлюб 101” („Marriage 101”).

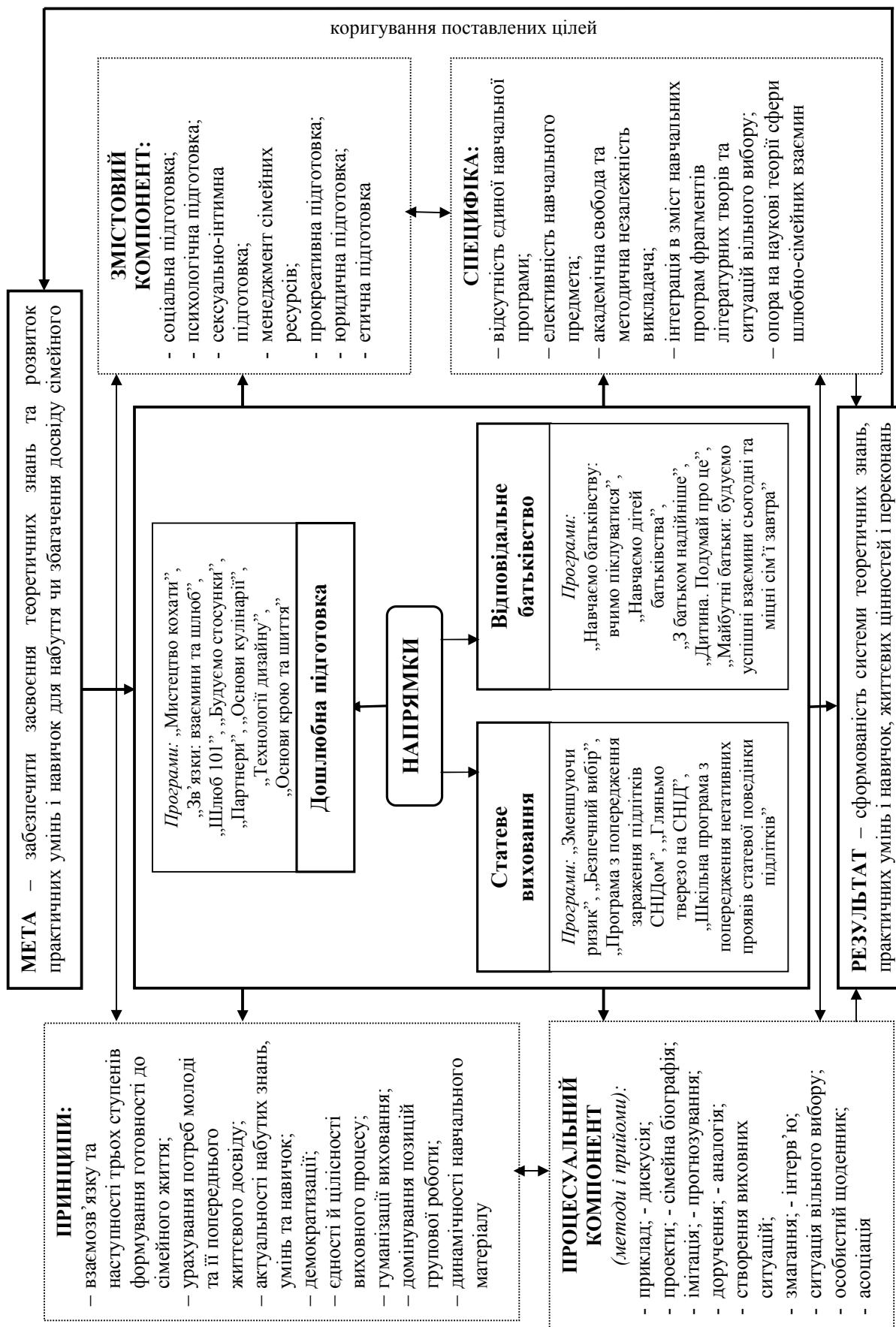

Рис. 1. Модель американської системи підготовки молоді до сімейного життя

Наступний напрямок американської системи підготовки до сімейного життя – *статеве виховання* молоді. Його мета – засвоєння вичерпної інформації з питань анатомії і фізіології організму людини та його репродуктивної системи; виховання почуття відповідальності у статевих взаєминах шляхом пропаганди використання контрацептивів та відмови від випадкових статевих контактів; розвиток навичок побудови успішних взаємин; формування усвідомленого сприйняття зобов'язань та відповідальності сімейного життя. У розділі охарактеризовано такі чинні американські навчальні програми статевих виховання молоді: „Зменшуючи ризик” (“Reducing the Risk”), „Безпечний вибір” (“Safer Choices”), „Програма з попередження зараження підлітків СНІДом” (“AIDS Prevention for Adolescents”), „Гляньмо твезе на СНІД” (“Get Real About AIDS”), „Шкільна програма з попередження негативних проявів статевої поведінки підлітків” (“School Program for Sexual Risk Reduction among Teens”).

Проведене дослідження дало змогу виявити недолік американських програм статевих виховання – обмеження сфери пріоритетних завдань винятково збереженням репродуктивного здоров'я молоді. Питання формування моральних взаємин між юнаками та дівчатами відходить на другий план або взагалі не розглядається.

Метою американської системи підготовки молоді до відповідального батьківства є розширення наявної системи знань, умінь та навичок щодо виховання й догляду за дітьми та специфіки взаємин „батьки-діти”. У дослідженні здійснено аналіз змісту та специфіки таких чинних американських навчальних програм із прокреативної підготовки учнівської молоді: „Навчаємо батьківству: вчимо піклуватися” („Educating for Parenting: Learning How to Care”), „Навчаємо дітей батьківства” („Educating Children for Parenting”), „З батьком надійніше” („Dads make a difference”), „Майбутні батьки: будемо успішні взаємини сьогодні та міцні сім'ї завтра” („Parents under Construction: Building Healthy Relationships Today and Strong Families Tomorrow”), „Дитина. Подумай про це” („The Baby. Think It Over”).

У вихованні майбутнього сім'янина американські педагоги зосереджують увагу на таких ознаках соціального самовизначення як активність, здатність до самостійного вибору та відповідальність. У школярів розвивають рефлексивні потреби, стимулюють самопізнання й розкриття індивідуальних рис характеру. У практику підготовки молоді до сімейного життя інтегровано *методи і прийоми* формування свідомості особистості (приклад, дискусія, сімейна біографія, обговорення асоціація), організації діяльності, спілкування, формування позитивного досвіду суспільної поведінки (імітація, прогнозування, доручення, вправлення, створення виховних ситуацій, проекти, аналогія), стимулювання діяльності та поведінки (змагання), самовиховання (особистий щоденник, інтерв'ю).

На основі результатів дисертаційного дослідження виокремлено перспективні *ідеї* американського досвіду підготовки молоді до сімейного життя та розроблено

методичний інструментарій їх творчого використання в практиці вітчизняних закладів освіти.

Аналіз американської системи підготовки молоді до сімейного життя забезпечив можливість сформулювати загальні **висновки**:

1. Кризовий стан сучасної української сім'ї, що виявляється у зменшенні кількості зареєстрованих шлюбів, високих сумарних показниках кількості розлучень, низькому рівні народжуваності, інтенсифікації смертності населення, зростанні шлюбного віку, збільшенні кількості неповних сімей, трансформації моделей сексуальної поведінки молоді, засвідчує недостатність та низьку ефективність наявних у країні зусиль із підготовки молоді до сімейного життя. Одним із стратегічних завдань реформування вітчизняної концепції є критичне осмислення американської педагогічної спадщини з метою диференціації кращих зразків її модернізації та вдосконалення.

2. В історії становлення та розвитку американської системи підготовки молоді до сімейного життя доцільно виділити етап зародження (1700-1860 рр.), виокремлення (1861-1900 рр.), кристалізації (1901-1920 рр.), поширення (1921-1950 рр.) та утвердження (1951-1990 рр.). Оскільки згадана сфера виступає своєрідним віддзеркаленням панівних суспільних труднощів та негараздів, на подолання яких вона орієнтована, перманентною ознакою усіх етапів її історичного розвитку є вирішальний вплив суспільних цінностей та орієнтирів на визначення змісту, основних напрямків та специфіки сукупних зусиль сім'ї, навчальних закладів та громадськості. Ретроспективний погляд у минуле дав змогу простежити трансформацію американської системи підготовки молоді до сімейного життя від перших схоластичних настанов з облаштування помешкання та забезпечення членів сім'ї харчами і одягом, які поширювались у формі народних казок та переказів, до сучасної полівекторної системи; з неформального контексту повсякденного життя в сукупність настанов, що поєднують життєвий досвід із поетапним вивченням у навчальних закладах та взаємозв'язками з іншими академічними дисциплінами.

3. *Мета* підготовки молоді до сімейного життя на сучасному етапі – забезпечити засвоєння теоретичних знань та розвиток практичних умінь і навичок для набуття чи збагачення досвіду сімейного життя. Американська система вирізняється широким спектром *змістових компонентів*: соціальна підготовка, психологічна підготовка, сексуально-інтимна підготовка, менеджмент сімейних ресурсів, прокреативна підготовка, юридична підготовка, етична підготовка. Їх співвідношення визначає характерну особливість виховного процесу в США, його теоретичну й методологічну базу та ціннісні орієнтири. Полівекторність змісту помітно підвищує ефективність загального процесу, розширює його навчально-виховні рамки та забезпечує різноманіття методів формування моделей поведінки підростаючого покоління.

4. Результати аналізу наукової літератури та практики виховання молоді дали змогу охарактеризувати основні *принципи* американської системи підготовки молоді

до сімейного життя: взаємозв'язку та наступності трьох ступенів формування готовності до сімейного життя; урахування потреб молоді та її попереднього життєвого досвіду; актуальності набутих знань, умінь та навичок; демократизації; єдності й цілісності виховного процесу; гуманізації виховання; домінування позицій групової роботи; динамічності навчального матеріалу.

5. Усі навчальні програми з підготовки до сімейного життя диференційовано в три групи, що репрезентують *напрямки* американської системи: дошлюбна підготовка, статеве виховання та відповідальне батьківство. Метою *дошлюбної підготовки* є формування в учнівської молоді системи теоретичних знань про шлюб та інтимні стосунки з наступним розвитком необхідних практичних вмінь і навичок їх застосування. Зміст роботи в цьому напрямку визначений як розвиток навичок побудови успішних взаємин: формування ефективної комунікативної системи; опанування нестандартними способами вирішення конфліктних ситуацій; виховання почуття відданості та здатності піклуватись і сприяти індивідуальному розвитку шлюбного партнера; вдосконалення вміння щиро та відверто висловлювати власні емоції та думки, аргументовано відстоювати особисті погляди, не провокуючи конфліктних ситуацій тощо.

6. Метою *статевого виховання* молоді в США є формування теоретичних знань з анатомії і фізіології організму людини та його репродуктивної системи; виховання почуття відповідальності в статевих взаєминах шляхом пропагування використання контрацептивів та відмови від випадкових статевих контактів; розвиток навичок побудови успішних взаємин. Зміст роботи в цьому напрямку передбачає виховання відповідальності за власні вчинки у взаєминах між чоловіком і жінкою; прагнення мати міцну, здорову та дружну сім'ю; відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших людей. У школярів формують переконання в шкідливості й небезпеці ранніх статевих зв'язків та неприпустимості безвідповідальності й легковажності у взаєминах із представниками протилежної статі.

7. Метою американської системи *підготовки молоді до відповідального батьківства* є розширення наявної системи знань, поглядів та переконань з питань виховання й догляду за дітьми та специфіки взаємин „батьки-діти” в контексті паралельного розвитку необхідних практичних вмінь і навичок. Зміст роботи в цьому напрямку визначено як формування ґрунтовних знань про розвиток організму дитини, її фізичні, психологічні, когнітивні, емоційні, соціальні потреби та роль батьків у їх задоволенні; розвиток вміння диференціювати необхідний дитині рівень опіки на різних етапах розвитку та навичок із догляду та виховання дітей; характеристика основних винагород, вимог та відповідальності батьківства; виховання здатності до піклування про інших як запоруки розуміння й урахування батьками потреб їх дитини.

8. На основі аналізу оригінальних літературних джерел та чинних навчальних програм виокремлено та охарактеризовано *методи і прийоми* формування

свідомості особистості (приклад, дискусія, обговорення, сімейна біографія, асоціації), організації діяльності, спілкування, формування позитивного досвіду суспільної поведінки (імітація, аналогія, прогнозування, створення виховних ситуацій, проект, доручення, вправління), стимулювання діяльності та поведінки (змагання), самовиховання (особистий щоденник, інтерв'ю), які забезпечують підготовку учнівської молоді до сімейного життя в США.

9. Визначено *специфічні ознаки* американської системи підготовки молоді до сімейного життя: відсутність єдиної навчальної програми; елективність навчального предмета; академічна свобода та методична незалежність викладача; інтеграція в зміст навчальних програм фрагментів літературних творів та ситуацій вільного вибору; опора на наукові теорії сфери шлюбно-сімейних взаємин.

10. Обґрунтовано необхідність використання в Україні таких елементів американського досвіду: запровадження факультативного курсу з основ підготовки до сімейного життя; розробка, апробація та впровадження новітніх навчальних програм із використанням сучасних інформаційних технологій; створення та поширення методичних керівництв для педагогів та батьків, які характеризують зміст і специфіку навчального курсу та обґрунтовують його основні принципи й методи; заснування профільної установи, що займатиметься підготовкою і сертифікацією викладачів основ сімейного життя.

11. До теоретичних і практичних орієнтирів розробки вітчизняної концепції підготовки молоді до сімейного життя належать такі *ідеї* американського досвіду: полівекторність системи підготовки до сімейного життя; триступенева система формування готовності до сімейного життя; академічна свобода інтелектуального самовираження та методична незалежність викладача основ підготовки до сімейного життя; особистісна орієнтація навчання; врахування потреб, інтересів та очікувань молоді; демократичний характер викладу нового навчального матеріалу; імплементація проектних технологій навчання та виховання; акцент на психологічних аспектах формування моделей поведінки молоді; інтеграція в зміст навчальних програм фрагментів літературних творів; впровадження ситуацій вільного вибору; установка на розвиток комунікативних навичок як ефективного засобу відстрочення ініціації статевого життя; розширення практики підготовки до відповідального батьківства візитами батька чи матері з дитиною; залучення батьків до навчально-виховного процесу.

12. На основі виокремлених прогресивних надбань американського досвіду підготовки молоді до сімейного життя сформовано методичний інструментарій впровадження їх у вітчизняну практику навчання та виховання підростаючого покоління – методики „Аукціон цінностей”, „Успішні взаємини”, „Діаграма сім'ї”, „Винагороди і вимоги сімейного життя”, „Відповідальне батьківство”, „Основи спілкування”, „Тест на батьківство”.

13. Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребує американський досвід впровадження факультативного курсу

підготовки молоді до сімейного життя в різних типах закладів освіти, методика прокреативної підготовки молодих батьків та система навчання й підвищення професійної кваліфікації викладачів основ підготовки до сімейного життя.

Основні положення дисертації викладено автором у публікаціях:

1. Яворська Л.Г. Зарубіжний досвід реалізації системи статевого виховання як одного із напрямків підготовки молоді до сімейного життя (європейський підхід) // Наукової записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2005 – №1. – С.140-143.
2. Яворська Л.Г. Статеве виховання як відповідь на реалії сьогодення та актуальний напрямок підготовки молоді до сімейного життя // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2005. – №7. – С.132-135.
3. Яворська Л.Г. Творче використання американського досвіду формування у молоді мотивації здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – Вип. 48. – С.157-161.
4. Яворська Л.Г. Підготовка до шлюбу як актуальний напрямок американської концепції підготовки молоді до сімейного життя // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – 2006. – Вип.17. – С.159-162.
5. Яворська Л.Г. Американська концепція підготовки до сімейного життя: зміст, основні напрямки та специфіка сучасного стану // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2006. – Вип. 10. – С.142-145.
6. Яворська Л.Г. Екстраполяція американського досвіду підготовки молоді до сімейного життя в системі освіти України // Шевченківська весна. Сучасний стан науки: досягнення, проблеми та перспективи розвитку: IV Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених (2-3 березня 2006р.). Матеріали секції соціології та психології. – К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2006. – С.82-89.
7. Яворська Л.Г. Зарубіжний підхід до становлення особистостей учнівської молоді в контексті реформування вітчизняної концепції підготовки до сімейного життя (на матеріалі американських освітніх програм) // Ідеї, реалії та перспективи освітніх інновацій: філософія, психологія, методика. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (20-21 квітня 2006р.). У 2ч. – Ч.2. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2006. – С.103-104.
8. Яворська Л.Г. Інноваційні підходи у сфері підготовки молоді до сімейного життя (на матеріалі американських навчальних програм) // Соціальна робота і сучасність: теорія та практика: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної

- конференції (18-19 травня 2006р.). – К.: ІВЦ „Видавництво „Політехніка”, 2006. – С.72-73.
9. Яворська Л.Г. Підготовка молоді до сімейного життя як актуальний напрям виховання студентства (на матеріалі американських навчальних програм) // Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти: Матеріали Четвертих Ірпінських міжнародних науково-педагогічних читань (25-26 травня 2006р.). – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2006. – С.355-357.
10. Яворська Л.Г. Американська система підготовки молоді до сімейного життя. Навчально-методичний посібник для вивчення навчального курсу „Підготовка учнівської молоді до сімейного життя”. – Тернопіль: ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2007. – 64с.

АНОТАЦІЯ

Яворська Л.Г. Підготовка молоді до сімейного життя в США. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07. – теорія і методика виховання. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2007.

У дисертації досліджено процес становлення й розвитку американської системи підготовки молоді до сімейного життя в контексті соціально-політичних, економічних та психолого-педагогічних чинників. Проведений аналіз оригінальних літературних джерел дав підстави для оцінки етапів її еволюційного розвитку. Охарактеризовано зміст, основні принципи та напрямки сучасної американської системи підготовки молоді до сімейного життя – дошлюбна підготовка, статеве виховання та підготовка до відповідального батьківства. На основі дослідження популярних американських навчальних програм визначено ефективні методи та прийоми виховання майбутнього сім'янина: імітація, аналогія, прогнозування, створення виховних ситуацій, проект, сімейна біографія, змагання, асоціація, інтерв'ю. Виокремлено прогресивні ідеї американської теорії і практики підготовки молоді до сімейного життя та розроблено методики їх творчої реалізації в практиці вітчизняних навчальних закладів.

Ключові слова: американська школа, підготовка до сімейного життя, дошлюбна підготовка, статеве виховання, підготовка до усвідомленого батьківства.

АННОТАЦИЯ

Яворская Л.Г. Подготовка молодежи к семейной жизни в США. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07. – теория и методика воспитания. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2007.

В диссертации исследуется процесс становления и развития американской системы подготовки молодежи к семейной жизни в контексте социально-политических, экономических и психолого-педагогических факторов. Изучение оригинальных литературных источников позволило провести оценку основных этапов ее эволюционного развития. Определено содержание, основные принципы и направления современной американской системы подготовки к семейной жизни – добрачная подготовка, половое воспитание и подготовка к ответственному отцовству. В ходе исследования популярных американских учебных программ выделены эффективные методы и приёмы воспитания будущего семьянина: имитация, аналогия, прогнозирование, создание воспитательных ситуаций, проект, семейная биография, соревнование, ассоциация, интервью. Выделены прогрессивные идеи американской теории и практики подготовки молодежи к семейной жизни и разработаны методики их творческой реализации в практике отечественных учебных заведений.

Ключевые слова: американская школа, подготовка к семейной жизни, добрачная подготовка, половое воспитание, подготовка к ответственному отцовству.

ABSTRACT

Yavorska L.G. Family life education of youth in the USA. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Sciences, speciality 13.00.07. – Theory and Methodology of Education. – Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, 2007.

In the thesis the process of the foundation and development of the American system of family life education is studied. Its movement in the USA has a long and interesting history. The conducted research distinguished six basic periods of its evolution: coalescence (1776-1860); emergence (1861-1900); crystallization (1901-1920); expansion (1921-1950); entrenchment (1951-1990) and present period. Each of them represents a qualitatively new cycle in the formation of the American system of family life education and is determined by the peculiarities of the social, political, economical and cultural development of the country during the period. The system of family life education has evolved from the elementary forms – narrations and tales – to the complex ones – programs for schoolchildren, future parents, young parents with children, divorced people.

Peculiarities of socio-economic transformations in the American society of the last quarter of the XXth century which manifested themselves in the industrial changes, active implementation of information and communication technologies led to the necessity of radical structural and contextual modernization of the system of family life education. At present it's a unique system with its aims, strategies, contents and forms. The framework of the American family life education includes the following areas: families in society; internal dynamics of families; human growth and development; human sexuality;

interpersonal relationships; family resource management; parent education and guidance; family law and public policy; ethics.

The conducted research enabled to distinguish between three basic branches of the foreign system of family life education: marriage education, sexuality education and parenting education.

Premarital education is designed to encourage individuals to take a serious look at marriage and relations. The programs include the following topics connected with marital satisfaction: marriage as commitment, family of origin and individual backgrounds, temperaments and personalities of partners, communication skills, role expectations, couple interaction patterns, conflict resolution, decision-making skills, financial resources and financial management skills, leisure and recreational interests, goals and expectations, sexuality and affection, relationship strengths. Among the most popular marriage preparation programs analyzed in the research are „The Art of Loving Well”, „Connections: Relationships and Marriage”, „Building Relationships”, „Partners”, „Principles of Food Preparation”, „Interior Design Technology”, „Principles of Clothing Construction”, „Marriage 101” etc.

Sexuality education is a life-long process of acquiring information and forming attitudes, beliefs, and values about identity, relationships, and intimacy encompassing sexual development, reproductive health, interpersonal relationships, affection, intimacy, body image, and gender roles. The research analyses the effect of the following school programs on reducing the negative aspects of sexual behavior: “Reducing the Risk”, “Safer Choices”, “AIDS Prevention for Adolescents”, “Get Real About AIDS”, “School Program for Sexual Risk Reduction among Teens”.

Parenting education involves the expansion of insights, understanding, attitudes and the acquisition of knowledge and skills about the development of both parents, their children and relationships between them. Among the analyzed in the conducted research programs are „Educating for Parenting: Learning How to Care”, „Educating Children for Parenting”, „Dads make a difference”, „Parents under Construction: Building Healthy Relationships Today and Strong Families Tomorrow”, „The Baby Think It Over”.

The thesis reveals the essence and peculiarities of the effective methods of family life education (role-play, analogy, forecasting, projects, family biography, competition, association, interview etc), determines the positive ideas of the American experience and proposes the methodology of their creative implementation in the Ukrainian system of education, which determines the basic directions in the development of the Ukrainian concept of family life education.

Key words: American school, family life education, marriage education, sexuality education, parenting education.

Підписано до друку 18.05.2007р. Формат 60x90/16
Папір друкарський. Друк RESO. Ум. друк. арк. 1,0.
Наклад 100 примірників. Зам. № 64

Видрук оригінал-макету:
редакційно-видавничий центр Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
вул. М.Кривоноса, 2. м. Тернопіль,
46027, Україна